

Ignacy Bieda

"Gott und die Hölle. Studien zum Descensus Christi", Wilhelm Maas, Einsiedeln 1979 : [recenzja]

Collectanea Theologica 51/1, 214-215

1981

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Bardzo praktyczne wskazania znajdujemy w rozdziale ostatnim (czwartym). Książka zaleca się ujęciem krótkim, zwięzłym i jasnym.

o. Józef Wiesław Roston OFMConv., Warszawa

Wilhelm MAAS, *Gott und die Hölle. Studien zum Descensus Christi*, Einsiedeln 1979, Johannes Verlag, s. 336.

Autor w książce, którą przedłożył jako rozprawę habilitacyjną Wydziałowi Teologicznemu uniwersytetu we Fryburgu, omawia prawdę wiary poniekąd przez teologów pomijaną i uważaną czasem za marginesową, tj. zstąpienie Chrystusa Pana do piekieł (*Höllenabstieg*). Okazją, jeśli nie powodem do zajęcia się tym zagadnieniem były dyskusje wśród członków ALT (*Arbeitsgemeinschaft für liturgische Texte der Kirchen des deutschen Sprachgebietes*) nad trafnym przetłumaczeniem rzymskiego sformułowania *descendit ad inferos*, co stanowiło *die grösste crux der Übersetzer* (s. 20).

Po krótkim przedstawieniu ważniejszych dotychczasowych monografii na ten temat stawia sobie autor pytanie, co nowego one wnoszą i czy otwierają jakiegokolwiek perspektywę pod względem historycznym, egzegetycznym i systematycznym. Przy czym nie ogranicza się do zreferowania dotychczasowego stanu badań, ale stara się naświetlić problem pod różnymi aspektami wzajemnie się dopełniającymi. W tym celu przeprowadza najpierw egzegezę odnośnych tekstów Pisma Świętego (1 P 3,19; Mt 12,40; Mt 27,51 b-53), nie pomijając międzytestamentowej literatury rabinistycznej. Dla otrzymania bardziej całościowej wizji autor zastanawia się nad implikacjami starotestamentowych wyobrażeń o szeolu, zaznaczając nadto, że bez eschatologiczno-apokaliptycznej perspektywy nie można dostrzec istotnych elementów zstąpienia Chrystusa do otchłani.

Jeśli chodzi o Tradycję, autor ogranicza się do 359 r., tzn. do synodu w Sirmium, na którym zstąpienie Chrystusa do piekieł włączono do symbolu zwanego Składem Apostolskim. Przykładowo poświęca więcej uwagi Orygenesowi, Grzegorzowi z Nyssy, szczególnie zaś Afraatesowi zasługującemu na obszerniejsze uwzględnienie.

Omawia też autor zstąpienie do piekieł jako problem hermeneutyczny; w tym wypadku chodzi mu o zestawienie starośrodkowych mitologii z Pismem Świętym, tj. o wykazanie podobieństw i różnic. W związku z tym wysuwa szereg krytycznych uwag pod adresem demitologizacji bultmanowskiej. Pod względem antropologicznym i językowo-filozoficznym niemałe znaczenie według autora odgrywają tu między innymi przestrzenność istnienia (*Raumlichkeit des Daseins*), związek między wyobrażeniem i symbolem, zwłaszcza zaś stosunek języka teologicznego do interpretacji symbolu. Nie pomija także krytycznego omówienia nowszych interpretacji zstąpienia Chrystusa do otchłani podanych przez teologów protestanckich i katolickich (np. J. Ratzingera, J. B. Metz, K. Rahnera), rozwodząc się szerzej nad interpretacją H. U. von Balthasara, u którego prawda ta zajmuje centralne miejsce (*die Mitte und eigentlich der ganze wesentliche Inhalt seiner Theologie*, s. 245).

Reasumując swoje studium dochodzi autor do wniosku, że tajemnica zstąpienia Chrystusa do piekieł nie jest peryferyczna, ale znajduje się w samym centrum teologii. Mityczne zaś staroorientalne względnie grecko-rzymskie opowiadania o różnych bóstwach zstępujących do Hadesu, poza samą nazwą nie mają treściowo nic wspólnego z prawdą chrześcijańską. Autor powołując się na niemal zgodną opinię dzisiejszych egzegetów, jest zdania, że *descensus ad inferos* nie był prowadzeniem przez Chrystusa jakiegokolwiek działalności w krainie zmarłych. Natomiast mimo przestrzennych kategorii, nieodłącznych od naszego sposobu myślenia i mówienia, zstąpienie to było zejściem Chrystusa na samo dno kenozy. Chrystus Pan, solidaryzując

się z grzesznymi ludźmi, zechciał podzielić ich los, tj. zaznać stanu śmierci i szeptu, by jako Nowy Jonasz obwieścić im zwycięstwo i życie.

Książka jest niewątpliwie nowym wkładem, mogącym niemało przyczynić się do jaśniejszego uwydatnienia znaczenia tajemnicy *descensus ad inferos*, którą — trzeba to lojalnie stwierdzić — teologowie nie wykazywali zbyt wiele zainteresowania i która konsekwentnie bywała pomijana w przepowiadaniu. Oryginalność rozprawy nie tyle polega na końcowych wnioskach, ile raczej na przedstawieniu i omówieniu założeń i różnych interpretacji. Kto pragnie zapoznać się z rozwojem dogmatu o zstąpieniu Chrystusa Pana do sheolu oraz z ujmowaniem znaczenia tego zstąpienia, temu książka oddać może znaczne usługi.

ks. Ignacy Bieda SJ, Warszawa

Lieder, Bilder, Szenen im Religionsunterricht, t. 2: *Bilder für das 1.—4. Schuljahr*, wybór i komentarz dydaktyczny Horst Klaus Berg, Stuttgart-München 1979, Calwer Verlag — Kösel-Verlag, s. 88.

Kolejny tomik serii przydatnej do nauczania religii¹ przeznaczony jest dla klas 1—4 szkoły podstawowej i stanowi pierwszy w tej serii metodyczny poradnik dla pedagoga katechety pomagający wykorzystać rysunek w lekcji religii. Odgrywa ona zarazem rolę podręcznika do przedmiotu. W swej treści i formie rysunki sprowadzają się do krótkich historyjek obrazkowych bądź rysunków karykatur podających sceny z życia rodziny, szkoły, świata dzieci oraz ludzi dorosłych. Bezpośrednio nie są one powiązane z doświadczeniami religijnymi, ale obraz prowadzi zawsze ku etycznej, chrześcijańskiej puencie.

Autor podręcznika posłużył się wyłącznie takimi materiałami rysunkowymi, których tematyka ujęta jest krytycznie na mocy ostrych przeciwstawięń (sytość, zbytek — głód, nędza; egoizm, samotność — solidarność, przyjaźń; prawda — kłamstwo itp.), uwzględniając przy tym wiek i możliwości percepcyjno-asocjacyjne dzieci klas młodszych.

Zeszyt zawiera 30 rysunków, z czego 22 stanowią historyjki obrazkowe zaopatrzone w wielu przykładach w dialogi lub treść słowną, dwa są reprodukcjami drzeworytów ze sztuki afrykańskiej wyraźnie osadzone w tematyce ściśle religijnej, pozostałe zaś to zdecydowanie karykaturalne obrazy człowieka współczesnego w jego relacji do Boga, bliźniego, pieniądza, techniki itp. W wyborze i skompletowaniu tak bogatych dydaktycznie materiałów rysunkowych autor podręcznika zadał sobie wiele trudu czerpiąc materiał z czasopism i gazet całego świata. Ich znaczenie pedagogiczne i dydaktyczne jest duże, bowiem rysunki stawiają pytania, zmuszają do refleksji nad postępowaniem tak bohaterów obrazu, jak własnym dziecka, a więc angażują emocjonalnie. Osmieszając uczą i wychowują stając się jednocześnie elementem ornamentalnym samej lekcji.

Każdy rysunek jest poprzedzony kilkoma hasłami tematycznymi, a przede wszystkim obfitym komentarzem merytoryczno-metodycznym, tak znamionym dla tej serii podręczników. Możliwości interpretowania rysunków są zaznaczone w uwagach dydaktycznych uwzględniających kierunki pedagogiki religijnej i sugerujących zastosowanie poszczególnych rysunków w konkretnych tematach wraz z ich wymową etyczno-wychowawczą. Dla ściślejszej integracji rysunku z tematyką biblijną nauczyciel znajdzie tu również odnośniki do czytań Starego i Nowego Testamentu, wyraźnie zbieżnych w swej treści. Opisowe szkice rozplanowania materiału w toku lekcji są pomocą dla

¹ Tomik 1 i 8 został omówiony w *Collectanea Theologica* 49(1979) z. 4, 210—212, a tomik 6 — tamże, 50(1980) z. 1, 220.